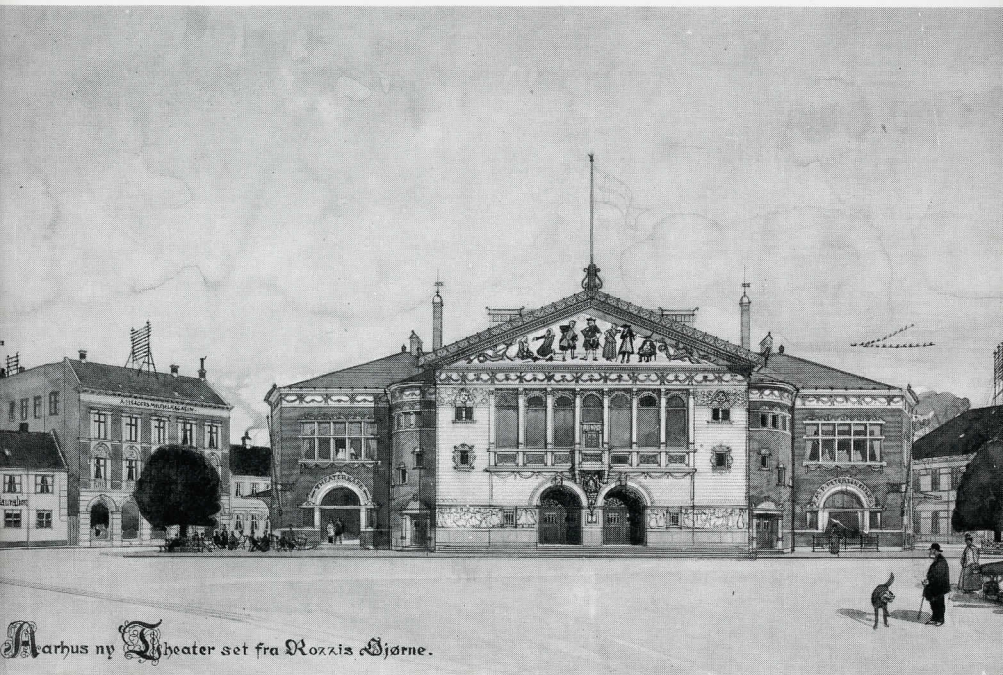

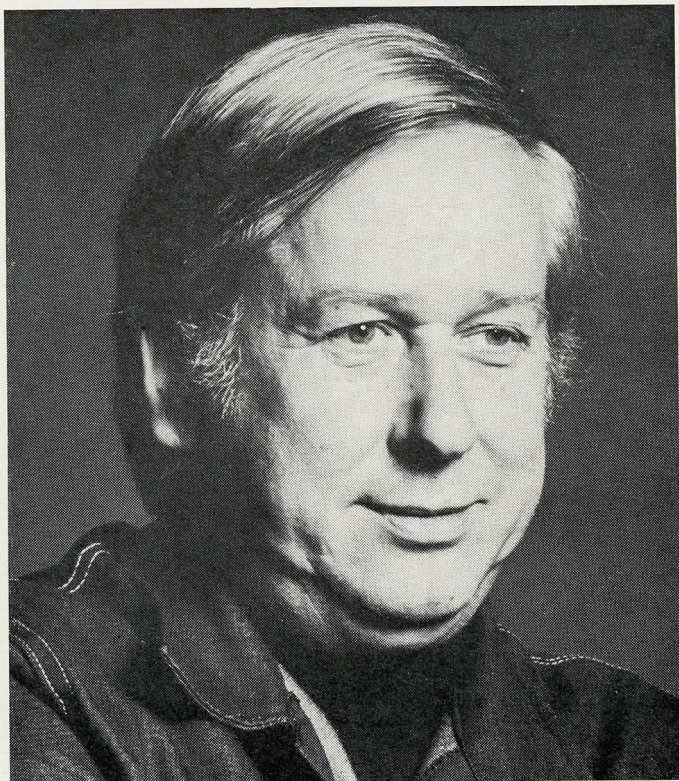

AARHUS TEATER

AARHUS TEATER

Sæson 1971-72

Teaterchef: Edvin Tiemroth

Aftenens instruktør Johannes Marott

SHIMON WINCELBERG
KATTEN I GHETTOEN

Premiere den 6. november 1971

Forfatteren

Den oprindelige idé til »Katten i Ghettoen« fik jeg fra Raiken Ben-Ari en af grundlæggerne af Habimah-teatret i Moskva for 50 år siden. Han besøgte vores hjem en aften og fortalte om en meget morsom novelle, som han netop havde fået af den polskfødte forfatter Rachmil Bryks. Der ligger sikkert en virkelig begivenhed bag novellen, der handler om et af de tilfælde, hvor livet er mere surrealistisk end kunsten.

Senere er novellen »Katten i Ghettoen« blevet noget af en klassiker i sin del af verden.

Ligesom så mange andre, formoder jeg – havde jeg altid gerne villet skrive et stykke om det tema, som vi idag noget vagt sammenfatter som »dommedag«. Men det forekommer mig overmodigt at prøve at reducere denne umådelige skueplads af – for mig stadig ubegribelig – rædsel til melodramaets næsten uundgåelige frivole konventioner; ligesådan at lade en »tragedie«, der så let kan reduceres af mig eller af opsætningen) til en Broadway-sentimentalitet.

På den anden side syntes jeg, at de rene avantgardeformler som »sort humor« eller »absurd teater« (som jeg engang mente var den eneste vej frem til at forme dette emne alligevel i dette tilfælde lå farligt nær det hjerteløse. – Måske kunne man nok have præsteret en ærlig teatralisk virkning i Becketts eller Ionescos absurde stil, men som jøde, der selv kun med nød og næppe var undsluppet en lignende skæbne (i 1938, syntes jeg ikke jeg havde ret til at udnytte vore forulykkede (jeg kan ikke lide ordet »martyrer« og bare bruge dem som råmateriale til et teaterstykke.

Samtidig stod det mig klart at det kun var muligt at præsentere

dette materiale (i det for et passende stort publikum) ved at bryde det imod humor. Vel at mærke en sandfærdighed, autentisk humor fra nær og fjern, en humor (håbede jeg), der var ligeså jordnær som Peretz' eller Joyces, ligeså grum som Swifts, ligeså underfundig ironisk og surrealistisk som Kafkas. (Hermed er ingenlunde sagt, at jeg drømmer om at blive sammenlignet med nogen af dem. Jeg nævner dem bare som forfattere, hvis påvirkning gav mig mod til at angribe emnet og som måske hjalp mig til at finde min egen måde at koncentrere det til et spilleligt mønster i to og en halv time.

Jeg arbejdede faktisk med stoffet i tre år med læsning, notater og et utal fejlagtige startpunkter – altfor ofte afbrudt af at måtte skrive yderligere en TV-western af økonomisk tvang – som regel til en serie, der hedder »Have Gun, Will Travel« – i nogle af disse fik jeg endda prøvet visse idéer og tekniske greb, som jeg håbede at bruge i stykket.

Da stykket endeligt var modent til nedskrivning, kunne jeg lave det første udkast på mindre end tre uger. »Kataki«, der havde haft en lige så lang forberedelsesperiode, blev skrevet på 3 dage. Og bortset fra tilfiling af enkelte replikker – hvad jeg gjorde i flere år og stadig gør – er dette første udkast stort set det samme stykke som De ser

Shimon Wincelberg

Rachmil Bryks

Rachmil Bryks har skrevet en lang række bøger, bl. a. Kiddush Hashem, Kejseren i Ghettoen og Katten i Ghettoen, der har dannet grundlag for Shimon Wincelbergs stykke. De har alle været genstand for talrige diskussioner og debatter og er blevet ivrigt kommenteret. Det har aflokket Rachmil Bryks en kommentar om det at skrive om jødeforfølgelser og jødeudslettelser, og specielt om den måde, hvorpå han selv har gjort det.

Han er en af de få, der har vovet at skrive humoristisk om jøderne i ghettoerne og koncentrationslejrene, men det er også en særlig form for humor. »Min humor og satire«, siger Rachmil Bryks, »er mere tragisk, mere bitter end mange andre jødiske forfattere. Jeg er faktisk den eneste forfatter der synes, at vi skal – og jeg tør – skrive om jødeudslettelserne med humor. For jeg så humoren og folkloren i ghettoerne og koncentrationslejrene. Selv på tærsklen til gaskamrene blev der sagt vittigheder

I ghettoerne og dødslejrene blev der lavet mange hundrede vittigheder og anekdoter. En af personerne i Kiddush Hashem siger: »Her i Auschwitz kommer vi ind gennem porten og ud gennem skorstenen.« I »Katten i Ghettoen« besværer Zabłudovitch's kone sig: »Jeg kan fire sprog, og jeg var chef for korrespondanceafdelingen i det største handelsfirma i Lodz. I dag trækker jeg en vogn som en tobenet hest. For jeg har ingen albuer og kan ikke skubbe.« Zabłudovitch svarer: »Albuer? Der fortælles en historie om en kvinde, som lige havde født et barn. Hun blev ved med at græde, og doktoren ville vide hvorfor.« »Jeg har født en krøbling – ingen hænder, ingen fødder, intet hoved.« »Men albuer«, svarede doktoren, »hvis den lille har albuer skal den nok klare sig.« Dette er folklore, der genspejler livet som det var dengang

— — —

Knut Hamsun skildrede i romanen »Sult« et enkelt menneskes sult. Jeg ville gerne skildre en hel ghetto's, et helt folks sult. Jeg

gjorde det ved at fortælle historien om en kat. Der blev rejst indvendinger – nogle ville vide, hvorfor jeg skriver så enkelt. Jeg mener, det frygtelige bør skildres så enkelt som muligt, så alle kan forstå det.

Og så en anden ting. Jeg følte, at hvis man skriver om millioner af mennesker, så svækker det tragedien. Men hvis man fortæller et menneskes historie, en families historie, et barns historie, og hvis det lykkes at skildre deres lidelser, deres følelser og stemninger, så rammer det. Men det må skrives så det enkelte menneske eller familien eller barnet kommer til at stå som symbol på alle, på de millioner der blev slagtet.

(Fra. Racmil Bryks: How to Write Churban Literature

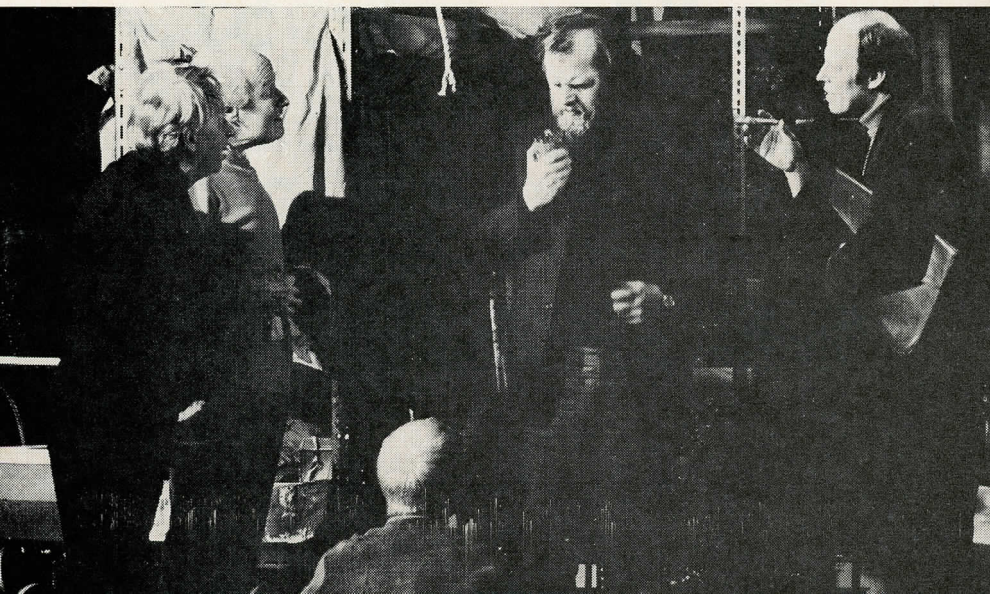
Ghetto

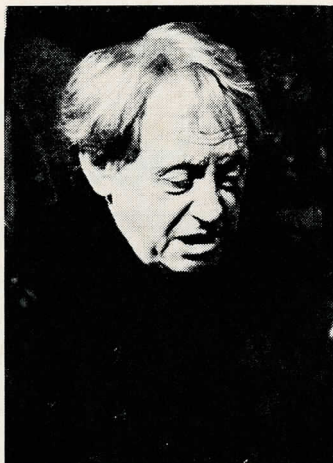
ordet er af omstridt oprindelse jødekvarter i en by De første spanske og sicilianske ghettoer blev oprettet på jødernes initiativ, og først fra 1300-tallet blev ghettoerne afsondret fra den øvrige by og jøderne tvunget til at bo der. Ghettoerne var ofte berøgtet for deres usunde forhold og elendighed. Pave Paul IV oprettede et særligt jødekvarter i Roma i 1555, og efterhånden indførtes ghettoer også i Paris, Frankfurt am Main og Amsterdam og mange andre steder, bl. a. i Østeuropas byer Mange steder forsvandt de helt eller delvis i 1800-tallet, men genindførtes af nazisterne.

Paul Smyrner
(Hauptmann Aksel
 Erhardtsen *(Krause* ,
 Erno Müller *(Blaustain*
 og Eydun Johannesson
(Schnur

Arthur Jensen *Tablonka* Paul Smyrner *(Hauptmann* Lars
 Junggreen *(Beryl)* Aksel Erhardtsen *(Krause* og Asger Bonfils
(Hupert

Arthur Jensen, under en prøve på
»Katten i ghettoen«.

To gæster

Liden af vækst; stor i alsidighed, – farcør, – folkekær TV-komiker, klassisk skuespiller (undertegnede har selv haft glæden af at arbejde med Arthur Jensen både i Sheridan og Shakespeare – tragikomik – sand – menneskelighed, –

godt at byde Arthur Jensen velkommen i en rolle, som spiller – ikke på en enkelt – men på *mange* facetter i hans talent.

Johs. Marott har *megen* humor

Humor er godt; – humor er nødvendig, – humor er ikke alt – for en scenekunstner

Der skal også noget djævelskab til, – og nogle meninger om tilværelsen, – ikke højt flyvende teoretiske, – men inde i én selv

Har man disse ting, kan man som Johs. Marott – skabe en forestilling som f. eks. Alléscenen's »En dag med Joe«, – derfor kaldte teatret på ham, da Wincelberg's »Katten i ghettoen« skulle på scenen.

Han kom i fjor – han kom igen i år, – nu skal det omsider »gå løs«, – gudskelov

E. V.

3. forestilling i sæsonen 1971–72

SHIMON WINCELBERG

KATTEN I GHETTOEN

Skuespil i 3 akter,
frit efter novelle af Rachmil Bryks

Oversættelse
ERIK THYGESEN

Scenografi
ERIK NORDGREEN

Iscenesættelse
JOHANNES MAROTT

PERSONERNE

Yablonka
Krause
Schnur
Beryl
Blaustain
Esther Blaustain
Hauptmann
Hupert
Fru Hershkovich
Any

Arthur Jensen
Aksel Erhardtsen
Eydun Johannesson
Lars Junggreen
Erno Müller
Rita Kristjansen
Paul Smyrner
Asger Bonfils
Bodil Lindorff
Elsebeth Steentoft

Scenemester: Kai Johansen – Belysningsmester: Carl E. Andreasen – Malersal ved Jens-Anker Olsen – Regi Jørn Walsøe og Erik Bang – Rekvisitter: Frode Sørensen – Skræddersal ved Hanne Gissel og Stanley Petersen – Frisør: Caroline Nielsen – Suffli Lise Wantzin – Foto: Hammerschmidt Foto.

Pause efter 2. akt

Spilletid ca. 2½ time

Grammofonplade der bliver ved at køre 1 samme rille

Under denne overskrift skrev overrabbiner Bent Melchior i anledning af jøde-processen i Leningrad i 1970:

Det er, som om vi har oplevet det samme i sidste uge, sidste måned og sidste år. Forfølgelsen af jøder i forskellige lande på en vis tid og i visse lande på forskellige tider har kunnet tage varieret form, men der har altid været den samme undertone.

For den, der har øvet sit øre til at lytte, kan tonen genkendes på lang afstand, og også inden den endnu har antaget et »Endlösungs«-crescendo. Vi var vel en del, der troede, at vi for sidste gang havde hørt om jødeforfølgelser, da det nazistiske Tyskland lå i ruiner. Der var vel også nogle af os, der blev bestyrket i dette håb, da den jødiske stat opstod på sin gamle jord. Men der er da også en del af os, der allerede for år tilbage blev klar over, at den antisemitiske bacille stadigvæk trives og i visse lande endda i bedste velgående.

— — —

Efter den russiske revolution i 1917 var der forventning om, at jødernes ligeberettigelse var sikret, men samtidig med dette viste der sig snart en begrænsning i menighedernes muligheder for at give en ny generation en jødisk påvirkning.

Til en vis grad gjaldt det alle de religiøse samfund, men allerede på et tidligt tidspunkt kunne man spore en intensiveret kurs over for jødiske religiøse og kulturelle institutioner. Vor egen bibel karakteriserer os som et hårdnakket folk og til manges undren og manges fortrydelse har vi været hårdnakkede i den forstand, at vi har haft et ønske om at bevare vor egen identitet. Således som kommunismen blev praktiseret i Sovjetunionen var det ganske enkelt et utåleligt irritationsmoment, og efter 2. ver-

Aksel Erhardtsen (*Krause*) Erno Müller (*Blaustain*) Rita Kristjansen (*Esther Blaustain*) og Arthur Jensen (*Tablonka*)

denskrig strammedes nettet mere og mere. Alt tydede på, at det jødiske befolkningselement med årene ville miste sin identitet. I virkeligheden var man berøvet enhver mulighed for religiøs og kulturel udfoldelse, og det er min opfattelse, at en kontinuerlig udvikling i løbet af få årtier ville have betydet en væsentlig reduktion af den jødiske befolkning i Sovjetunionen.

Seksdages krigen bragte kontinuiteten til ophør. Der havde været eksempler på direkte antisemitiske skrifter tidligere, men officielt havde man undsagt alt dette. Nu blev der givet fri bane, og så er det gået som så ofte før: antisemitismen vakte en sådan modstand blandt jøderne, at de simpelthen ikke kunne undgå at blive jødisk bevidste.

Og vi er i dag i besiddelse af et utroligt antal dokumenter underskrevet med navn og adresse af jøder i Sovjetunionen, hvor dybt jødiske tanker fremføres med en inderlighed og en glød, der næsten overgår, hvad vi i øvrigt kender, og som samtidig er det klareste bevis for, at situationen er desperat, og at disse jøder forventer af os, at vi skal tale deres sag. Jeg har selv modtaget en række breve fra Vilna. I tidligere tilfælde har det været appeller affattet på russisk og stilet til FN.

Hvis De er blevet træt af at høre om disse breve, fordi der er kommet så mange af dem, så forsøg et øjeblik at forestille Dem selv den eller de personer, der har skrevet netop dette brev. Forestil Dem situationen, tænk Dem til sindelaget og til håndbevægelserne hos den skrivende, og bliv Dem bevidst, hvor meget der har skullet til for at få smuglet disse appeller ud til den frie verden, og det vil sikkert gå Dem, som det er gået mig selv, at der bliver kaldt på noget dybt inde i ens bevidsthed. Tonerne med det antisemitiske omkvæd høres alt tydeligere og forpligtelsen til at reagere imod det onde melder sig.

(Uddrag af artikel i Politiken, 27. december 1970.)

Arthur Jensen (*Tablonka* ,
Paul Smyrner Hauptmann)
og Erno Müller (*Blaustain*)

Arthur Jensen (*Tablonka* Rita Kristjansen (*Esther Blaustain* og
Bodil Lindorff (*Fru Hershkovich*

Ghetto-kultur i USA

»Rent sociologisk kan man definere en ghetto som et område, der modtager sine indbyggere på basis af ét enkelt særligt kendetegn, for hvilket alle andre overvejelser eller hensyn må vige. Dette kendetegn har som regel racemæssig karakter – som i tilfældet med den sorte ghetto. Men det betyder samtidig at ghetto-boerne kan være yderst forskellige på alle andre områder – som de er det i dette tilfælde. Den typiske sorte ghetto-bo findes ikke; højst kan man gøre sig håb om at finde nogle mennesker som er forholdsvis repræsentative for én af de grupper, som tilsammen befolker ghettoen. Ghetto-boerne kender flertalskulturen, men har kun begrænsede muligheder for at leve i overensstemmelse med den. Samtidig har de udviklet deres egen kultur.«

Sådan skriver kultursociologen Ulf Hannerz »The Notion of Ghetto Culture«, N.Y., 1970. Sammen med en lang række andre, især nordamerikanske, kolleger har han i de seneste år beskæftiget sig indgående med ghettobegrebet. I første række med udgangspunkt i USAs sorte ghettoer. Selv om »Katten i Ghettoen« præges af en stærk ydre handling, er det først og fremmest et stykke, der handler om en psykologisk situation – ghetto-situationen. Det kan derfor forekomme rimeligt kort at se på, hvad et par »ghetto-forskere« er nået frem til de seneste år.

I virkeligheden er det forbløffende så lidt man i almindelighed ved om tilværelsesmodellerne i de efterhånden temmelig mange ghettosituationer, man har kendt op gennem historien. Der foreligger nogle romaner, nogle erindringsværker, men egentlig videnskabeligt materiale, – det er ikke store sager. Måske skyldes det – som antydtes i citatet ovenfor – at ghetto-folkene har været så optaget af at forsøge at leve i overensstemmelse med eller tilnærme sig flertalskulturen. Ulf Hannerz uddyber synspunktet.

»Bevidstheden om tilstedeværelsen af to kulturer er ét af de væsentligste træk i ghetto-tilværelsen og -holdningen. En bevidsthed, som meget let fører til konflikter og modsigelser selv om man bestræber sig fuldt ud at overholde den ene af de to modeller. Hele nationen er for øjeblikket, og uden tvivl mere effektivt end nogen sinde tidligere, udsat for flertalskulturens værdinormer,

Fortsættes side 30

forventninger, levestandard. Flertallets kulturmaskine med dens autoritative definitioner på hvad der er rigtigt, korrekt og normalt når frem til ghettoen via skoler, kontakter på arbejdspladserne, sociale institutioner og massemedier – ghetto-boerne har ingen muligheder for at undgå at blive påvirket. Så godt som samtlige ghetto-hjem har tv. Massemedie-analytikere som Marshall McLuhan og S. I. Hayakawa har fremsat den teori, at tv har spillet en fremtrædende rolle i forbindelse med den sorte revolution. Tv har hævet sorte menneskers bevidsthed om og engagement i flertalskulturens livsform og har dermed tilpasset deres forventninger og krav til andre amerikaneres. Sorte mennesker deler med andre ord i vid udstrækning flertalskulturens værdinormer og har inden for ghetto-murene skabt livskraftig tradition med udgangspunkt i disse. Det betyder samtidig at de er sig flertalskulturens opfattelse af deres egne normer bevidst samt at de benytter denne værdiramme, konsekvent eller med mellemrum, når de skal bedømme sig selv eller andre ghetto-boere.«

Roger D. Abrahams er en slags folkemindeforsker. Han har udgivet en stribe bøger indeholdende bl. a. sociale analyser af den sorte folkelige sang i USA. I sin seneste bog »Positively Black« (N.Y., 1969) offentliggør han indledningsvis disse generelle politiske betragtninger:

»Vi har nu været så optaget af at opdrage negre til at forstå vores livsform, at vi helt har glemt, at de har deres egen livsform, som vi hvide også bør opdrages til at forstå. Netop fordi vi ved så lidt om sort kultur, har vi smidt store summer penge og millioner af arbejdstimer ud af vinduet – vi har i vore udviklingsprogrammer ofte undladt at tage sorte holdninger til lederskab, arbejdsindsats, tid, penge i betragtning. Regeringen anmodes om at yde støtte til i hundredtusindvis af nye lejligheder, men ingen har spurgt de sorte selv hvilke former for miljøer de sætter højest. Og i de få tilfælde, hvor de er blevet spurgt, har man ikke fået noget rimeligt svar, fordi spørgsmålene var formuleret på en sådan måde, at de ikke forstod dem. Vi ved så godt som ingenting om, hvordan underklassens sorte modtager og videregiver information. Men vi ved at de gør det på en anden måde end middelstandens hvide – dem, der udarbejder spørgeskemaerne.«

Ser vi endelig på den smule forskning, som faktisk foreligger på området, og som er kommet ud over det eksotiske og spørgeske-
maerne et repræsentativt udvalg præsenteres i den meget spæn-
dende antologi, John Szwed red) »Black America«, N.Y., 1970
er det karakteristisk, at den stort set kun interesserer sig for det
komplekse spil mellem de to kulturer Selv på de områder, hvor
man tidligere har ment at kunne finde eksempler på autonom
ghetto-kultur, tales der nu i stedet om en defensiv mod-kultur
Som f. eks. i psykiaterne H. Greer og M. Cobbs meget væsentlige
– til dansk oversatte – »Sort vrede« Rhodos, Kbh., 1971

»Vor tids sorte overholder fortsat visse af slavetidens mønstre.
Ved at foregive en accept af racemæssige klicheer, som har haft
til hensigt at nedvurdere dem, gør de disse klicheer til en væsent-
lig bestanddel af deres kultur Den idé at negre skulle være ud-
styret med en medfødt rytmesans blev udviklet blandt hvide med
det formål at nedvurdere enhver form for musikalsk skaben blandt
sorte. I dag dyrker sorte selv denne kliche og benytter den i for-
bindelse med skabelsen af en særpræget musik som hvide ikke kan
kopiere, hverken kan spille eller forstå. Også klicheen om negres
næsten dyriske talent i forbindelse med konkurrencesport dyrkes af
sorte. Og hvad angår klicheen om den sorte mands seksuelle over-
legenhed, hvis psykologiske baggrund er yderst kompleks, men
som i første række benyttes på en nedvurderende måde som et be-
vis på hans dyriske, uciviliserede natur, besvares den af sorte men-
nesker med et øredøvende »ja«. På denne måde vender man den
særlige dialekt og andre »nedværdigende« kendetegn på hovedet
og udnytter dem i positiv sammenhæng til at forsyne den sorte be-
folkning med en fælles identitet, med gruppesolidaritet.«

Erik Thygesen

Kommende forestillinger

Brian Way:

PINOCCHIO

Årets jule- og børneforestilling bliver englænderen Brian Way's dramatisering af Carlo Collodis eventyr om Pinocchio. De fleste kender fortællingen om dukken, der bliver til en rigtig levende dreng, fra Walt Disneys berømte film.

Brian Way, Englands førende børneteater-ekspert, har selv været i Århus for sammen med instruktøren Susanne Theil, at sætte løjerne i scene. På rollelisten står en lang række af teatrets kendte kræfter, – Lars Junggreen som Pinocchio, Børge Hilbert som dukkemageren Gepetto, Lho Jansberg som feen og mange, mange flere.

Premiere i midten af julemåneden til populære familiepriser

William Shakespeare.

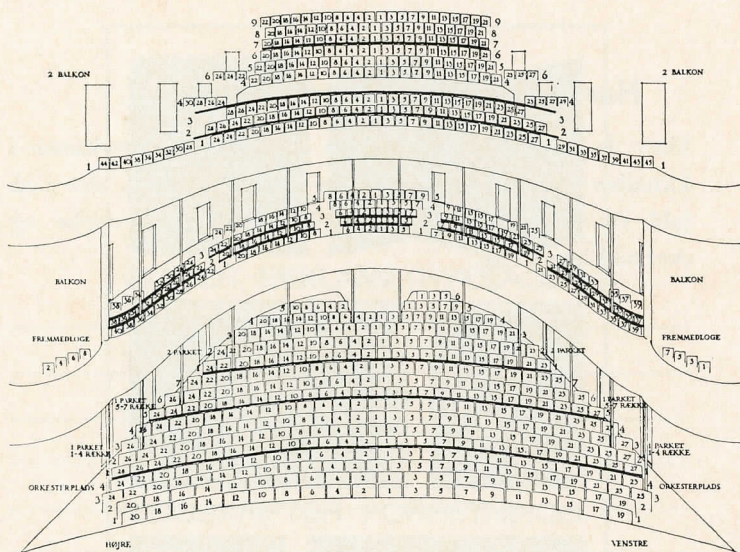
HELLIGTREKONGERSAFTEN

Nytåret fejres med William Shakespeares tidløse, erotiske komedie, *Helligtrekongersaften*.

I den fortælling, hvorfra Shakespeare har hentet sit stof, kommer Viola, pigen der forklæder sig som dreng, til Illyrien for at vinde den hertug hun elsker. Shakespeares lystspil åbner med, at Viola skylles i land ved en tilfældighed, ved et tilfælde kommer hun i hertugens tjeneste, og tilfældigvis viser han sig at være den mand hun elsker. Fra den situation udvikler det brogede spil sig i en dialog, der er en leg med underforståelser, underfundig mening – dobbeltbundet.

Erik Thygesen har ny-oversat dette fantastiske og overgivne spil om ung kærlighed, illusioner og kærlighedens narre, og Søs og Ib Drasbek skaber kostumerne til den ungdom, der med langt hår, lange støvler og flagrende kapper færdes i Illyrien.

Asger Bonfils sætter i scene, for dekorationerne står Ivan Mogens og musikken er af Jens Wilhelm Pedersen. Blandt de rollehavende er Elsebeth Steentoft, Aksel Erhardtsen, Lars Junggreen, Sofie Lunøe, Freddy Koch, Ove Raskmark, Svend Dam, Karen Wegener Ole Wegener m. fl.

	Ord. pris		Ord. pris
2. balkon, 7.-9. rk. .	7,00	1 balkon, 2. rk.	21,00
2. balkon, 4.-6. rk.	10,00	1 balkon, 1. rk.	25,00
2. balkon, 2.-3. rk.	12,00	2. parket, 1.-6. rk.	15,00
2. balkon, 1. rk.	16,00	1 parket, 5.-7. rk.	20,00
1 balkon, fremmedloge	27,00	1 parket, 1.-4. rk.	22,00
1 balkon, 3. rk., siderne	11,00	Orkesterplads, 1.-4. rk.	25,00
1 balkon, 3.-5. rk., midtfor	19,00		

Studioscenen, enhedspris kr. 14,00

BILLETSALG

Store scene: Billetter kan købes og forudbestilles 6 dage frem fra kl. 11-18 i Scalas forhal, telf. (06) 12 26 22. - Efter kl. 18 kun salg til forestillingsdagen i billetkontoret i teatrets forhal.

Studioscenen: Billetter kan købes og forudbestilles 6 dage frem fra kl. 15-18 i Scalas forhal, telf. (06) 12 26 26. - Efter kl. 18 kun salg til forestillingsdagen ved billetskranken ved **Vagtmesterindgangen, Skolegade 4.**

Ved telefonbestilling betales et noteringsgebyr på 20 øre pr. billet. Billetpriserne er incl. moms og garderobe. Ved gæstespil og særforestillinger kan billetpriserne forhøjes.

Programmets forside:

Illustration til kgl. bygningsinspektør, arkitekt Hack Kampmanns originalprojekt, 1898.